

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1965.4.01>

L. BARKOV

INIMSUSE VASTU SUUNATUD KURITEGUDE MÕISTE JA KOOSSEIS

Fašistlik rassiteooria ja kuriteod inimsuse vastu

Hitlerlaste ennekuulmatute kuritegude aluseks on inimvihkajalik rassiteooria, mis jutlustab aaria rassi üleolekust kõikidest teistest «alamatest» rassidest ja pidi õigustama saksa fašismi püüdlusi maailmavalitsemisele. Selle teooria järgi peavad sakslased olema valitsejad, kõik teised rahvad aga muutuma kas nende orjadeks või hävitatama.

Hitler rääkis küünilise avameelsusega: «Ma ei tunnista kunagi teiste rahvaste võrdsust saksa rahvaga. Meie missioon seisab selles, et allutada teised rahvad. Saksa rahvas on kutsutud selleks, et anda maailmale uus valitsejate klass . . . Meie ees seisab ülesanne vähendada võõrast elanikkonda ning meetoodiliselt aidata kaasa saksa elanikkonna arvu kasvule . . . Kes võib vaidlustada minu õigust hävitada miljoneid alamatest rassidest, kes paljunevad nagu putukad.»¹

Juba ammu enne sõda rääkisid natslikud liidrid avalikult nn. mittetäisväärtuslike elanikkonna rassigruppide hävitamise põhjalikult väljatöötatud programmist. Seejuures tuginesid nad imperialismi inimvihkajalikule filosoofiale, mida kõige avameelsemalt oli jutlustanud F. Nietzsche.

Viimane ülistas valitsemistahet kui «tõelise» inimese parimat omadust, õigust ja kõlblust aga pidas ta nõrkade leiutiseks, mis ei ole kohustuslik tugevatele. Oma «üliinimest» nägi Nietzsche piiramatu õigustega isandana, kes ei tunnusta mingit õigust, mis kaitseb nõrku, vaid ainult omaenda «mina» ning teostab oma valitsemistahet.² Ei keegi muu kui Nietzsche kirjutas: «Teie räägite, et üllas eesmärk õilistab sõda? Mina aga räägin teile, et hea sõda õilistab eesmärki.»³

Meenutame muide, et Nietzsche filosoofia etendas üldse tähtsat osa hitlerliku ideoloogia väljakujunemisel.

Fašistide rassiteooria oli formuleeritud juba enne nende võimuletulekut Hitleri raamatus «Mein Kampf», fašistliku partei põhikirjas ja paljudes juhtivate fašistlike tegelaste kõnedes.

Oma teooria rakendamist alustasid hitlerlased Saksamaa enda elanikkonna kallal kohe pärast võimuletulekut, kasutades selleks mitmesuguseid meetodeid ning tuginedes Hitleri valitsuse seadusandlikele aktidele ja korraldustele. 7. aprillil 1933 vastuvõetud seaduse «Professionaalse tsiviilteenistuse sisseviimise kohta» § 3 järgi kuulusid mitteaarialikku päritolu ametiisikud vallandamisele. Siseministeeriumi korralduse teine jagu sama aasta 12. aprillist reglementeeris pärilikkuse küsimusi. Selles märgitakse: «Mitteaarialaseks on see, kes pärineb mitteaarialastest vanematest, vanaisast ja vanaemast, eriti aga juutidest. On küllaldane, kui üks vanematest, vanaisa või vanaema ei ole aarialane.»⁴ Sama ministeeriumi korraldusega 30. juunist 1933 tehti ettepanek ametnike määramisel nõuda tõendeid nende abikaasade aaria rassi kuuluvuse kohta.

¹ И. Гольдштейн, Расовая политика германского фашизма. «Мировое хозяйство и мировая политика» 1942, № 11—12, lk. 36 ja 37.

² Фридрих Ницше, Так говорит Заратустра. М., 1906, lk. 61, 120, 235 ja 365.

³ Что ненавистно нам в германцах? «Заря» 1915, № 16, lk. 3.

⁴ Конрад Гейден, История германского фашизма. М.-Л., 1935, lk. 365 ja 366.

Teiste rassistlike seaduste järgi tuli ametist tagandada kõik arstid, advokaadid, õpetajad, professorid ning õppejõud, kes ei kuulunud aaria rassi. Sellisteks olid näiteks ka 10. aprilli 1933. aasta seadus advokatuuris töötamise lubamise ja sama aasta 26. aprilli seadus saksa koolide ja ülikoolide «risustatuse» kohta võõraste elementidega.

Rassistliku seadusandluse eesmärgiks oli ka maa äravõtmine mitteaariastelt. 1933. aasta mais võttis Hitleri valitsus vastu seaduse, mille järgi võis talumajandi pärida vaid isik, kelle soontes voolab saksa veri.⁵

Nn. «Nürnbergi seadustega» 15. septembrist 1933 võeti juutidelt Saksa kodakondsus.

15. septembril 1936 kehtestati julm seadus «Saksa vere ja saksa au kaitse kohta», mille § 1 keelas abielud juutide ja saksa alamate vahel, kelles voolab sakslaste või saksa hõimlaste veri. Sama seaduse § 5 alusel karistati selle keelu rikkujaid sunnitööga.⁶

Rassistlikku seadusandlust aitas ellu viia fašistlik ajakirjandus, mis avalikult kutsus üles juudi rahva hävitamisele.

Sama eesmärgi teenis ka 1938. aasta novembris Saksamaa juutidest elanikkonnale määratud kollektiivne trahv 1 miljard riigimarka.

Rassistlik-pogrommist poliitikat ei rakendanud hitlerlikud võimud mitte ainult Saksamaal, vaid ka vallutatud territooriumidel. Ja mida rohkem Saksa sõjamasin riike vallutas ja natside täielikule võimule allutas, seda enam muutus nende maade elanikkond hitlerlaste hävitusprogrammi objektiks.

Hitlerlaste poolt väljatöötatud rassiteooria oli paljude miljonite inimeste hävitamise «teoreetiliseks põhjenduseks». Paljude hitlerliku Saksamaa ülevõimu alla sattunud rahvaste saatus sõltus rassilise mittetäiuslikkuse astmestikust, mille olid välja töötanud aariastest teoreetikud.

«On vaja,» kuulutas Hitler, «igasuguste vahenditega saavutada seda, et maailma vallutaksid sakslased. Kui meie tahame luua suurt Saksa Impeeriumi, peame eelkõige hävitama ning lahti saama slaavi rahvastest: venelastest, poolakatest, tsehhidest, slovakkidest, bulgaarlastest, ukrainlastest ja valgevenelastest. Ei ole mingeid põhjusi seda mitte teha.»⁷

Eriti julmalt viisid hitlerlased oma kuritegelikku rassiteooriat ellu Nõukogude Liidu okupeeritud territooriumil.

Saksa julgeolekupolitsei operatiivgrupi «A» ning erikomando «SD» ülema Stalleckeri ettekande kohaselt tapeti ainuüksi Baltikumis kuni 15. oktoobrini 1941 135 567 juuti. «Suurem osa neist 4500 juudist,» kirjutas Stallecker juutide hävitamisest selles ettekandes, «kes elasid Eestis enne pealetungi Itta, põgenesid taganevate Punaarmee osadega. Jäi järele umbes 2000 inimest. Ainuüksi Tallinnas oli ligi 1000 juuti. Kõikide üle 16. a. vanuste meessoo juutide vahistamine on peaaegu lõpule viidud. Kõik nad hävitati «Omakaitse» üksuste poolt erikomando I «a» juhtimisel. Erand tehti vaid arstidele ja meistritele. 16—60 aasta vanused töövõimelised juuditariid arreteeriti ja saadeti turba- ning teistele töödele. Käesoleval ajal organiseeritakse Harkus laager, kuhu kavatakse paigutada kõik Eesti juudid. Sel viisil vabaneb Eesti lühikese ajaga lõplikult juutidest.»⁸

31. jaanuaril 1942 teatas Stallecker Berliini, et «käesoleval ajal Eestis juute enam ei ole».⁹

Nad kõik olid selleks ajaks hävitatud.

Tavalistes kantseilikes ettekannetes ja üldise informatsiooni hulgas, mis räägivad sündmustest okupeeritud aladel, leidub teateid sellest, et ainuüksi 1941. a. tapeti Valgevenes 55 tuhat juuti, Simferopoli oblastis 54 596, Dnepropetrovski oblastis 10 tuhat,

⁵ А. Леонтьев, Кто такие «национал-социалисты». Архангельск, 1942, lk. 21.

⁶ Н. Н. Волков, Скопчество и стерилизация. М.-Л., 1937, lk. 124.

⁷ М. Н. Андрюхин, Геноцид-тягчайшее преступление против человечества. М., 1961, lk. 61.

⁸ ЦГАОР СССР, ф. 7445, оп. 2, ед. хр. 189, л. 390.

⁹ ЦГАОР СССР, ф. 7021, оп. 148, ед. хр. 206, л. 18.

Tšernigovis peaaegu sama palju, Minski rajoonis 16 964, Nikolajevis 5 tuhat ja palju, palju tuhandeid teistes linnades.¹⁰ Juudid hävitati igal pool täielikult.

Suurel hulgal hävitati venelasi, valgevenelasi, ukrainlasi ja teisi rahvusi, nii mehi kui ka naisi, rauku ja lapsi.

Leningradi, Lvovi, Smolenski, Kiievi ja Odessa oblastis lasti hitlerlaste poolt mittetäielikel andmetel maha, poodi üles või piinati surnuks üle poolteise miljoni inimese. Riia ümbruses tapsid natsid 50 tuhat rahulikku elanikku. Babji-Jaris, Kiievi all, aga hävitasid nad vaid ühe päevaga 100 tuhat inimest.

Nõukogude Eesti, Läti ja Leedu NSV territooriumil tapeti okupatsiooniajal üle 987 tuhande inimese, Krimmis viidi üle 144 tuhande Nõukogude kodaniku praamidel merele ja uputati. Krasnodari kraisis surmati üle seitsme tuhande inimese eriautodes, nn. «hinge-võtjates».¹¹

Hitlerlaste kuritegude loetelu, mida nad sooritasid Nõukogude Liidu ja teiste fašistliku agressiooni ohvriks langenud rahvaste vastu, on lõputu, kuid ka eespool toodud faktid annavad küllaldase ettekujutuse fašistide kuritegude erandlikkusest, nende suunatusest tervete rahvaste ja rahvuste hävitamisele.

Piirdugem eespool esitatud näidetega, mis küllaldase selgusega demonstreerivad inimvihkajaliku rassiteooria otseseid tagajärgi ning seda, et see teooria oli natsionaalsotsialistide maailmavalitsemise kindlustamise ja teiste rahvaste orjastamise teenistuses.

Inimsuse vastu suunatud kuritegude mõiste

Enne kui asuda analüüsima niisugust inimkonna vastu suunatud kuriteo liiki, nagu seda on kuriteod inimsuse vastu, samuti tema eri elemente, mis moodustavad selle kuriteo koosseisu, peatugem mõningatel üldise iseloomuga küsimustel.

Teatavasti oli rahu vastu suunatud ning sõjaliste kuritegude mõiste välja kujunenud juba ammu enne Teist maailmasõda.¹² Hitleri-vastasessse koalitsiooni kuulunud liitlased arendasid edasi Genfi ja Haagi konventsiooni põhimõtteid ning löid nende baasil ja Teise maailmasõja praktikast arvestades rahvusvahelise kriminaalõiguse normid, mis käsitlevad vastutust kuritegude eest rahu vastu ning sõjaliste kuritegude eest.

Kui nende normide loomise ajal võis rääkida eeskujude olemasolust ja viidata nende normide kehtestamise aluseks olnud õiguslikele ideedele, siis hoopis teine lugu on rahvusvaheliste deliktidega, mida nimetatakse kuritegudeks inimsuse vastu.

Kui kuritegelik agressioon ja kuritegelik sõjaseaduste rikkumine olid inimkonnale juba ammu ajast tuntud ja nende vastu oli sageli välja astunud, siis inimsuse vastu suunatud kuriteod ja nende aluseks olnud tsivilisatsiooni vapustav inimvihkajalik teooria olid enne fašistliku süsteemi tekkimist maailmale tundmatud. Need ennekuulmatud fašistlikud kuriteod dikteerisidki vajaduse uute õigusnormide kehtestamiseks, mis käsitleksid vastutust kuritegude eest inimsuse vastu.

Otsustav osa õigusnormide väljatöötamisel, mis fikseerivad hitlerlaste vastutuse nende poolt sooritatud kuritegude eest inimsuse vastu, kuulub Nõukogude Liidule. Fašistlike vallutajate kuritegevust ja vastutust selle eest käsitletakse Nõukogude valitsuse deklaratsioonis 4. detsembrist 1941, NSV Liidu Välisasjade Rahvakomissari nootides 25. novembrist 1941 ja 27. aprillist 1942, Nõukogude valitsuse avalduses 14. oktoobrist 1942, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadluses 19. aprillist 1943 ja teistes Nõukogude valitsuse aktides.

Inimsuse vastu suunatud kuritegude määratlemise sõjajärgsetel aastatel ei tinginud üksnes vajadus anda vastav hinnang neile koletuslikele kuritegudele, mida olid sooritanud saksa fašistlikud anastajad, vaid ka rahvaste püüe tulevikus ära hoida taoliste kuritegude võimalikkus.

¹⁰ 6 миллионов обвиняют. Иерусалим, 1961, lk. 101.

¹¹ М. Н. Андрюхин, Геноцид — тяжчайшее преступление против человечества. М., 1961, lk. 65.

¹² М. Я. Рапопорт, К вопросу об ответственности за преступления против человечества. «Вестник Ленинградского университета» 1965, № 5, lk. 77.

Juba sõjaajal püüti määratleda fašistide kuritegude mõistet, milleks Londonis loodi vastav komisjon — London International Assembly (LIA).

See komisjon eristas neli gruppi rahvusvahelisi kuritegusid:

- a) agressiivse sõja ettevalmistamine ja pidamine, samuti iga liiki agressiooniaktid;
- b) sõjapidamise seaduste ja tavade rikkumine;
- c) nii omal maal kui ka väljaspool selle piire sooritatud kuriteod, mille eesmärgiks on rassi, rahva või poliitilise partei hävitamine ja
- d) kuriteod, mis on sooritatud pärast sõjategevuse lõppemist eesmärgil takistada rahu taastamist (terrorism jne.).

Londoni komisjon ühendas kõik need neli gruppi ühte mõistesse «sõjalised kuriteod» ja andis neile järgmise definitsiooni: «Sõjalisteks kuritegudeks tuleb pidada igasugust jämedat seaduserikkumist ja tsiviiliseeritud rahvaste poolt tunnustatud kriminaalõiguse põhiprintsiipidest üleastumist, kui see on toime pandud sõjaajal, on seotud sõja ettevalmistamise või pidamisega või sooritatud eesmärgil takistada rahu taastamist.»¹³

Järgides seda definitsiooni, kandsid mõnede riikide sisemised seadusandlikud aktid «sõjaliste kuritegude» hulka kõik kuriteod, mis olid sooritatud vaenlase poolt sõjaajal. Nii käsitatakse Prantsuse ordonnantsis 28. augustist 1944 «sõjaliste kuritegudena» kõiki neid raskeid kuritegusid, mida on sooritanud vaenulike maade kodanikud või nende agendid pärast vaenuliku tegevuse algust.

Nii osutusid kõik fašistlike anastajate roimad ühendatuks ühte mõistesse «sõjalised kuriteod».

Sammuks edasi fašistide kuritegude klassifikatsioonis kujunes Rahvusvahelise Sõjatribunali statuut, mis võeti vastu 1945. aastal. Selle järgi jagunevad hitlerlaste kuriteod kolme gruppi:

a) kuriteod rahu vastu: kallaletungi planeerimine ja ettevalmistamine ning agressiivse sõja vallapäästmine ja pidamine, samuti sõjapidamine, rikkudes rahvusvahelisi lepinguid või kokkuleppeid, ning sõja planeerimisest või vandenõust osavõtt, mis on suunatud ükskõik milliste ülaltoodud tegude sooritamisele;

b) sõjalised kuriteod, nagu sõjapidamise seaduste ja tavade rikkumine: okupeeritud tsiviilelanikkonna tapmine, piinamine või orjusesse viimine; sõjavangide või merel viibivate isikute tapmine ja piinamine; pantvangide tapmine, isikliku või ühiskondliku vara röövimine; linnade või külade mõttetu purustamine; sõjalistest vajadustest mittetingitud purustused ja teised kuriteod;

c) kuriteod inimsuse vastu: tapmine, hävitamine, orjastamine ja teised julmused, mis on sooritatud tsiviilelanikkonna kallal enne sõda või sõjaajal, samuti poliitiline, rassiline või usuline tagakiusamine kuritegude sooritamise eesmärgil või ükskõik millised kuriteod, mis alluvad tribunali jurisdiktsioonile, sõltumata sellest, kas nende kuritegudega rikuti selle maa õigusi, kus nad sooritati, või mitte.¹⁴

Aasta pärast võeti see klassifikatsioon peaaegu sõna-sõnalt üle 1946. aastal Tokios avaldatud Kaug-Ida Rahvusvahelise Sõjatribunali statuuti. Samad seisukohad on täielikult väljendatud ka Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) otsustes. ÜRO resolutsioonides 13. veebruarist ja 11. detsembrist 1946 ning 31. oktoobrist 1947 tunnistatakse need kuritegudeks ja räägitakse peamiselt kurjategijate väljaandmisest ja karistamisest.

Rahvusvaheliste sõjatribunalide statuudis esinevad inimsuse vastu suunatud kuritegude õiguslikud normid räägivad ääretult ohtlikumatest roimadest kui need, mis on juba ammu karistatavaks tunnustatud riikidesisestes kriminaalõiguslikes sätetes. Kui mingi maa kriminaalseaduse järgi peetakse inimese tapmist kuriteoks, siis paljude inimeste tapmist tuleb samuti kuriteoks pidada. Seda enam aga tuleb karistatavaks tunnistada paljude kodanike, tervete inimgruppide, rahvaste ja rahvuste hävitamist.

Tuleb alla kriipsutada küsimuste erilist aktuaalsust, mis on seotud seda liiki rahvusvaheliste kuritegudega, kuna kaasaegse agressiooni kantsis USA-s diskrimineeritakse

¹³ The Punishment of War Criminals. Recommendations of the LIA. London, 1945.

¹⁴ Нюрнбергский процесс, т. I. М., 1957, lk. 67.

teatavate ringkondade poolt järjest avalikumalt värvilisi rasse, jutlustatakse järjest pealetungivamalt fašistlikku inimvikhjalikku rassiteooriat.¹⁵

Rassistlikud ideed on eriti võõrad paljurahvuselise Nõukogude Liidu kodanikele, kes on harjunud võrdsuse ja üheõiguslusega ning sellega, et ka vähemusrahvuste kultuuri ja iseseisvuse arenguks on loodud suurtega võrdsed võimalused. Seda suurem vastutus lasub nõukogude teadlastel-juristidel vaadeldava rahvusvaheliste kuritegude liigiga seoses olevate küsimuste uurimisel.

Esimesel pilgul võib näida, et kuriteod inimsuse vastu ei erine millegi poolest kuritegudest rahu vastu ja sõjalistest kuritegudest, mis on samuti fikseeritud nii Nürnbergi kui ka Tokio sõjatribunali statuudis. Ka 1907. aastal vastuvõetud Haagi konventsiooni § 46 sisaldab sätte tsiviilelanikkonna kaitsest, mis oli kohustuslik okuatsioonivägedele ning pidi tagama okupeeritud maa elanikkonna au, vabaduse, elu, perekonna- ja omandiõiguse puutumatus. Kuid kuritegusid inimsuse vastu ei saa samastada nende deliktidega, samuti teiste rahvusvaheliste kuritegudega.

Vastavalt eespool mainitud normidele, mis käsitlevad kuritegusid inimsuse vastu, väljendusid need kuriteod poliitilises agressioonis või sõjaajal sooritatud terves kuritegude süsteemis, nagu ettekatsetatud tapmistes, orjastamises ja teistes ebainimlikes aktides elanikkonna religioossete, rahvuslike, poliitiliste jt. püsivate gruppide kallal.

Teiseks iseärasuseks, mis kuritegusid inimsuse vastu eraldab kuritegudest rahu vastu ja sõjalistest kuritegudest, on see, et inimsuse vastu suunatud kuriteod haaravad ka neid ülalmainitud kuritegusid, mida ei sooritatud mitte ainult sõjaajal, vaid ka enne sõda, ja mitte ainult okupeeritud territooriumi tsiviilelanikkonna, vaid ka Saksa-maa enda elanikkonna kallal.

Niisugused on selle uue, varem mitte üheski seadusandlikus aktis sisalduva kuriteo mõiste iseärasused.

Juba varem kerkis ja ka tänapäeval kerkib puhuti küsimus põhimõtte *nullum crimen, nulla poena sine lege* kohaldamisest sõjaroimarite kohta, kuna mõiste viimaste karistatavusest sai formaalse jõu ja sanktsioneeriti alles pärast nende kuritegude sooritamist.

Sellele tuleb aga täie kindlusega vastata, et uute, inimsuse vastu sooritatud roimaid käsitlevate normide sissetoomine ei tähenda mingil määral kõrvalekaldumist kõnesolevast põhimõttest, rääkimata sellest, et oleks ilmselt ebaõige argumenteerida selle võitluses absolutismi omavoli vastu sündinud põhimõttega fašistlike kurjategijate karistamatust. Juba tapmine ja julmused iseenesest on vastuolus rahvusvaheliste konventsioonidega üldse ja 1907. aasta Haagi konventsiooni §-ga 46 eriti, nad on vastuolus ka sõjapidamise seaduste ja tavadega ning kriminaalõiguse üldiste põhimõtetega ja sisemiste kriminaalõiguslike seadustega nendel maadel, kus kuriteod sooritati. Niisugusel puhul võib vaevalt rääkida kõrvalekaldumisest põhimõttest *nullum crimen, nulla poena sine lege*.

Iga kuritegelik akt, mis on suunatud üksikute isikute kui poliitiliste, rassiliste ja rahvusgruppide esindajate vastu, on ebaseaduslik, vastuolus Haagi konventsiooniga. Kuna aga juba ühe juudi, poolaka või poliitilise vaenlase tapmine on kuritegu, siis seda suurem kuritegu on kõikide või paljude juutide, poolakate või poliitiliste vaenlaste hävitamine. Kuritegelik kavatsus hävitada kõik ühe või teise rahvuse, rassi või poliitilise grupi esindajad on tunnistuseks erilisest, mitte millegagi raskuse poolest võrreldavast kuriteost, mis ohustab kõige elementarsemaid kaasaja inimkonna tsiviilsatsiooni aluseid.

Samal ajal annab taoliste kuritegude esinemine tunnistust nende kuritegude süsteemi olemasolust.

Oma teoses «Rahu kaitsmine ja võitlus inimkonna vastu suunatud kuritegudega»¹⁶

¹⁵ Мы обвиняем в геноциде. М., 1952; Стетсон Кеннеди, Путеводитель по расистской Америке. М., 1955; М. Конвиз, The Constitution and Civil Rights. N. Y., 1947.

¹⁶ А. Н. Трайнин, Защита мира и борьба с преступлениями против человечества. М., 1956.

on A. Trainin kogu kuritegude grupi inimsuse vastu ühendanud üheks mõisteks «genotsiid».

See Trainini seisukoht kutsub esile vastuväiteid, samuti kui tema poolt selles teoses antud inimsuse vastu suunatud kuritegude klassifikatsioongi. Ta väidab: «Ning lõpuks moodustab inimsuse vastu suunatud kuritegude 3-nda grupi igasugune rünne, mille eesmärgiks on tervete elanikkonna gruppide füüsiline hävitamine, lähtudes rassilistest, rahvuslikest ja usulistest tunnustest, mis on ühendatud ühesse mõistesse «genotsiid».

Niisiis, võib märkida järgmist inimkonna vastu suunatud kuritegude süsteemi, mis kujutab enesest rünnet tema eksisteerimise alustele ja progressiivsele arengule:

- 1) kuriteod rahvaste rahuliku koosseksisteerimise aluste vastu,
- 2) kuriteod sõjapidamise seaduste ja tavade vastu ja
- 3) kuriteod rahvaste füüsilise eksisteerimise aluste vastu — genotsiid.»¹⁷

Genotsiidi all mõistetakse teatavasti elanike massilist hävitamist rahvuslikel, rassilistel, usulistel või muudel põhjustel. Need kuriteod on orgaaniliselt seotud fašismiga ja tema rassiteooriaga, mis jutlustab rassilist ja rahvuslikku vaenu, nn. kõrgemate rasside ülemvõimu ja «alamate» rasside hävitamist.

Teises maailmasõjas võtsid hitlerlike timukate poolt sooritatud genotsiidsed kuriteod tohutu ulatuse. Kahtlemata kuuluvad kõik need roimad inimsuse vastu suunatud kuritegude koosseisu, kuid määratleda kuritegusid inimsuse vastu vaid ühe mõistega «genotsiid», nagu seda teeb A. Trainin, oleks ebaõige. Inimsuse vastu suunatud kuritegude koosseisu objektiivse küljena võib vaadelda ka teisi kuritegelikke käitumisi, nagu tapmist, hävitamist, orjastamist, asumisele saatmist ja muid julmuse, mida sooritatakse poliitilistel motiividel oma ideeliste vaenlaste kallal. Neil aga ei ole midagi ühist genotsiidiga, mis on suunatud rahva, mitte aga üksikute poliitiliste gruppide hävitamisele. Genotsiidi objektide ring on alati piiratud rahvusega. See nähtub juba ka sõnast «genotsiid», mis on moodustatud kreekakeelsest sõnast *genos* (sugu) ja ladinakeelsest *caedere* (tapma).

Kui ühendada genotsiidi alla kõik inimsuse vastu suunatud kuriteod, tekib uus probleem: kuhu peaks kuuluma hitlerlaste arveõiendamise oma ideeliste vaenlastega, nende hulgas ka Saksamaa enda kodanikega, kes kuulusid teatavatesse poliitilistesse rühmitustesse. On selge, et need kuriteod ei saa kuuluda rahu vastu suunatud, samuti sõjaliste kuritegude hulka ning neid tuleb pidada inimsuse vastu suunatud kuritegudeks, nagu see on ette nähtud ka rahvusvaheliste tribunalide statuudis.

Pärast sõda püüdis imperialistlik reaktsioon kõrvuti rahvuslike, etnograafiliste ja rassiliste gruppidega genotsiidi alla viia ka poliitilisi grappe, püüdes sellega genotsiidi kohta sõlmitud konventsiooni muuta relvaks demokraatia vastu, rahvaste revolutsioonilise liikumise vastu.¹⁸

Meie arvates on kõige vastuvõetavam see inimkonnastaste kuritegude süsteem, mis koosneb kuritegudest rahu vastu, sõjalistest kuritegudest ja inimsuse vastu suunatud kuritegudest ning on fikseeritud rahvusvaheliste sõjatribunalide statuutides ja ÜRO otsustes. Mis puutub aga inimsuse vastu suunatud kuritegude loetelusse, siis ei saa seda pidada ammendavaks. Kõrvuti genotsiidi ja elanikkonna tagakiusamisega poliitilistel motiividel võivad inimsuse vastu suunatud kuritegude mõistesse kuuluda ka teised inimõiguste vastu suunatud kuritegelikud käitumised.

Järelikult tuleb inimsusevastaste kuritegude all mõista ühiskonnaohtlike, õigusevastaste, süüliste ja karistatavate tegude süsteemi, mis on suunatud kogu inimkonna huvide vastu tema teatavate inimgruppide kaudu, keda ühendab rassiline, rahvuslik, poliitiline või muu tunnus.

¹⁷ Sealsamas, lk. 32.

¹⁸ М. Н. Андрюхин, Геноцид — тяжчайшее преступление против человечества. М., 1961, lk. 88.

Inimsuse vastu suunatud kuritegude koosseis

Oigusteaduse seisukohalt mõistetakse kuriteo koosseisu all kõikide objektiivsete ja subjektiivsete elementide kogumit, mis vastavalt seadusele määravad kindlaks konkreetse ühiskonnaohtliku teo või tegevusetuse.¹⁹

Rahvusvahelise õiguse teooria seisukohalt tuleb rahvusvaheliste kuritegude all mõista neidsamu, mis figureerivad riikide eneste sisemises kriminaalõiguses.²⁰

Vaatamata kogu inimsuse vastu suunatud kuritegude keerukusele, tuleb nende koosseisu juriidiliselt analüüsida kriminaalõiguses üldiselt kehtivast põhimõttest läh- tudes. Saaksime neli gruppi tunnuseid, mis

- 1) iseloomustavad kuriteo objekti,
- 2) on iseloomulikud kuriteo subjektile,
- 3) iseloomustavad kuriteo objektiivset külge, s. t. üldisi ühiskonnaohtliku teo oma- dusi, ning
- 4) iseloomustavad kuriteo subjektiivset külge.

Selline inimsuse vastu suunatud kuriteo koosseisu tunnuste jaotus nelja gruppi kergendab tunduvalt teoreetilist analüüsi.

Nürnbergi ja Tokio sõjatribunali statuudi paragrahvide kitsast tõlgendusest läh- tudes võiks järeldada, et nende kuritegude objektiks on inimese isiksus, tema elu, tervis, au jne. Kuid kuriteo objektiks ei ole siin siiski üksik isik, vaid terved inim- grupid, keda ühendavad teatavad tunnused.

Üksikisiku hävitamine ei ole inimsuse vastu suunatud kuriteo puhul lõppees- märgiks, vaid ainult vahend selle eesmärgi saavutamiseks, s. o. teatava inimeste grupi likvideerimiseks, kelle vastu kogumis on kuriteod suunatud ja kes on kuriteo objektiks. Üksik inimene, üksikud kuriteo ohvrid esinevad antud juhul peaobjekti üksikute osa- dena ning neil on «ründe-eseme» tähendus, kui sellist terminit võib üldse rakendada inimese suhtes.

Selle «ründe-eseme» iseloomulikuks tunnuseks on tema kuulumine ühte või teise hävitamisele määratud rahvuslikku, rassilisse või poliitilisse rühmitusse. Järelikult on ründeobjektiks tingimata inimeste grupp. Selles avalubki selle delikti erinevus ja poliitiline iseloom. Kõnesoleva tunnuse puudumisel kuulub kuritegu kas teiste rahvus- vaheliste, näiteks sõjapidamise seaduste ja tavade vastu suunatud kuritegude liiki või kaotab üldse rahvusvahelise iseloomu ning muutub tavaliseks kriminaalkuriteoks.

Seega tuleb inimsuse vastu suunatud kuritegudele õige hinnangu andmiseks alati tuvastada tegelik ründeobjekt.

Meie arvates on üksikud nõukogude teadlased lubanud endale selles küsimuses ebatäpsusi. Nii näiteks märgib M. Gernet oma teoses «Hitlerlaste kuriteod inimsuse vastu» selle kuriteo objekti iseloomustades Nürnbergi sõjatribunali statuudi § 6 kohta: «Punktis «c» on loetletud kuriteod, mis on suunatud inimese isiksuse vastu.»²¹ Pea- tükis «Tapmised, piinamised ja teised hitlerlaste kuriteod isiksuse vastu» kirjutab Gernet: «Hitlerlaste koletuiks tegudeks on nende kuriteod inimsuse vastu, mis on märgitud rahvusvahelise sõjatribunali statuudis § 6 p. «c» ja mille eesmärgiks on võtta inimeselt elu, vabadus ning valmistada talle erilisi kannatusi.»²²

Seepärast pole imekspandav, et M. Gernet, jättes ründeobjektis esile tõstmata olulise, vähendab nende kuritegude tähendust tervikuna, samastades need sisuliselt «sõjaliste kuritegudega», nagu ta nimetab kuritegusid sõjapidamise seaduste ja tavade

¹⁹ A. A. Пионтковский, Учение о преступлении. М., 1961, lk. 108, 121 ja 125.

²⁰ Conférence internationale d'unification du droit pinal (Varsovie, 1—5 novembre, 1927). Actes de la Conférence. Paris, Sirey, 1929, lk. 132; M. C. Строгович и А. Н. Трайнин, Международный конгресс юристов. «Советское государство и право» 1964, № 12, lk. 54.

²¹ М. Н. Гернет, Преступления гитлеровцев против человечности. М., 1946, lk. 4.

²² Sealsamas, lk. 9.

vastu. «Kõik saksa fašistide mõtted julmused,» väidab M. Gernet, «rikuvad inimlikkuse nõudeid.»

Kasutades väljendite «kuriteod inimsuse vastu» ja «ebainimlikkus» sarnasust, kuna nad mõlemad tähendavad sisuliselt ka ebahumaanset kohtlemist, teeb M. Gernet järelduse: «Tuleb samuti märkida seda, et süüdistuskokkuvõtte eri osas «Kuriteod inimsuse vastu» iseloomustatakse teatavat liiki sõjalisi kuritegusid ebainimlikena. Üksikud sõjalised kuriteod nagu sulaksid seepärast ühte «kuritegudega inimsuse vastu.»²³

Samasugusele mittevahetagemisele erinevate tunnustega kuritegude vahel on üles ehitatud ka M. Gerneti kõnesoleva teose teised osad. Tõsi küll, rahvusvaheliste tribunaliide statuutides ei ole selget kuritegude piirtlust, kuna need on välja töötatud teataval määral anglo-saksi õiguse mõju all, mis üldse väldib täpseid kriminaalõiguslikke dispositsioone. Seda enam on nõukogude teadlaste ülesandeks sellised piirtlused ning nende kuritegude tõelise poliitilise ja ideelise olemuse kindlakstegemine, lähtudes ründeobjektist.

Mõlet, et inimsuse vastu suunatud kuritegude objektiks ei ole mitte üksikisiku elu ja puutumatus, mitte isiksus, vaid teatav grupp inimesi, on oma uurimustes väljendanud A. Piontkovski, A. Trainin, N. Poljanski, V. Kurljanski jt. nõukogude teadlased.²⁴

Mis puutub inimsuse vastu suunatud kuritegude objekti kui grupi olemusse, siis tuleks märkida järgmist.

Riigisisese kriminaalõiguse seisukohast lähtudes mõeldakse «grupi» all tavaliselt väikest arvu isikuid, kuid rohkem kui üht, inimsuse vastu suunatud kuriteo objektiks aga on tunduvalt suurem inimgrupp, mis koosneb tuhandetest, kümnetest tuhandetest ja isegi miljonitest inimestest. Juudi rahvusest inimesi näiteks hävitasid hitlerlased ligi kuus miljonit.

Kuid inimsuse vastu suunatud kuritegude objekti ei määra mitte arvuline suurus. Seda liiki kuritegude objektiks on inimeste grupp, keda ühendab mitte ainult ühine keel, vaid ka poliitiline ja muu ühtsus. Nagu teada, toimus tagakiusamine mitte ainult rahvuslikel, vaid ka poliitilistel ja usulistel motiividel.

Sõjapraktika näitas, et rahvusvahelised kurjategijad õiendasid oma mõjupiirkonnas olevate poliitiliste vastastega arveid pikemalt mõtlemata nende füüsilise hävitamise teel. Erilise küünilisusega tallati jalge alla ning naeruvääristati ka fašistlike vallutajate võimu alla sattunud rahvaste religioosseid tundeid.

V. I. Lenin konstateeris juba omal ajal, et «kodanlus on valmis igasugusteks metsikusteks, julmuseks ja kuritegudeks, selleks et päästa oma hukkuvat kapitalistlikku orjust.»²⁵

Seega on selle rahvusvahelise kuriteo objektiks inimkonna, teatava inimeste grupi huvid, keda ühendavad rassiline ja rahvuslik kuuluvus ning poliitilised ja usulised tõekspidamised. Niisugusesse inimeste gruppi kuuluva iga üksiku inimese elu, tervise ja vabaduse ning teiste subjektiivsete õiguste garanteerimine ja arendamine moodustab inimkonna olemasolu mõtte.

Inimsuse vastu suunatud kuriteo ja üldkriminaalõigusliku kuriteo subjekti mõiste ühtuvad. Erinevused kuritegude olemuses ei muuda nende subjekti ning kriminaalvastutus inimsuse vastu suunatud kuritegude puhul rajaneb üldistel põhimõtetel isiku kriminaalvastutusest ja tema süüdivusest.

Nürnbergi Rahvusvahelise Sõjatribunali statuut näeb ette, et kuritegude eest inimsuse vastu vastutab iga süüdlane; ametiisiku seisund, olgu siis tegemist kas riigipea

²³ Sealsamas.

²⁴ А. Н. Трайнин, Защита мира и борьба с преступлениями против человечества; А. А. Пионтковский, Учение о преступлении; А. А. Пионтковский, Вопросы материального уголовного права на Нюрнбергском процессе. М., 1948; Н. Н. Полянский, Международное правосудие и преступники войны. М., 1946; Н. Н. Полянский, Международные суды. М., 1951; В. И. Курляндский, Советская наука права о понятии международного преступления. М., 1949.

²⁵ V. I. Lenin, Mahajäänud Euroopa ja eesrindlik Aasia. Kogutud teosed, 19. kd., lk. 77.

või vastutavate ametnikega, ei saa olla karistusest vabastavaks või karistust kergendavaks asjaoluks.

Subjektidena esinevad konkreetsete kuritegude organisaatorid ja täideviijad. Ka kaasaaitajate vastutus on vaieldamatu. Nürnbergi sõjatribunali statuudis öeldakse, et kõigi oma tegude eest kannavad vastutust nii juhid, organisaatorid, kihutajad kui ka kaasaaitajad. See, et süüdlane tegutses riigi korraldusel või ülemuse käsul, ei vabasta teda vastutusest.

Rahvusvaheline kokkulepe ja sõjajärgne praktika on fikseerinud kolm fašistlike kurjategijate gruppi: 1) peamised sõjaroimarid, 2) ohvitserid, (armee)sõdurid ja Saksa fašistlike karistusorganite teenistujad, kes võtsid osa kuritegudest inimsuse vastu, 3) kvislingid, kodumaa reetjad ja oma rahva timukad, kes asusid reetmise teele ning võtsid osa hitlerlaste kuritegudest.

Nende kuritegude subjektide süü, vastutus ja protsessuaalne saatus ei ole ühesugune. Peamised sõjaroimarid vastutavad rahvusvahelise sõjatribunali, ülejäänud aga liitlaste sõjatribunalide, samuti kohtute ees kuritegude sooritamise koha järgi.

Kohtuprotsesse kvislingite, kodumaareeturite ja timukate üle korraldavad suveräänsed riigid oma maa seaduste järgi. Selliseid protsesse on toimunud kõikides maades, kelle territooriumi olid fašistliku Saksamaa väed okupeerinud. Kuna neil protsessidel esinevad kohtualustena oma maa kodanikud, määrab riik vastavalt oma suveräänsetele õigustele asjade kohtualluvuse ja volitab kuritegusid sooritanute üle kohut pidama kas tsiviil- või sõjakohut.

Eesti NSV Ülemkohtu otsusega mõisteti 27. novembril 1959 süüdi osavõtu pärast kuritegudest inimsuse vastu ja karistati surmanuhtlusega Kelti, Sinisalu ja Kriipsalu. 6.—11. märtsini 1961 toimus Tallinnas avalik kohtuprotsess sõjaroimarite Mere, Gerretzi ja Viigi üle. 16.—20. jaanuarini 1962 arutas Eesti NSV Ülemkohtu Kriminaal-asjade Kohtukollegium Tartus eesti ja teiste rahvaste timukate Jüriste, Linnase ja Viksi kriminaal-asja. Aastail 1962—1964 mõistis Eesti NSV Ülemkohus süütute inimeste massilistest tapmistest isikliku osavõtu, piinamiste ja teiste kuritegude eest inimsuse vastu süüdi Kuusiku, Reinvaldi, Kaldre, Kuke, Tuudaku, Orro, Meisneri ja teised kurjategijad. Kõik nad olid ümberlükkamatute tõenditega paljastatud roimade sooritamises, tunnistasid end süüdi ja kandsid teenitud karistuse.

Rahvusvahelised kokkulepped ei näe ette sõjaroimarite vastutuse aegumist, mis võiks mingil määral piirata nende kriminaalvastutusele võtmist. Ka üheski rahvusvahelises õiguslikus dokumendis ei leidu sõnagi võimalusest kohaldada natslike kurjategijate suhtes aegumistähtaegu, kuna nende kuriteod on äärmiselt rasked ja põhjustasid maailma rahvastele tohutuid kannatusi ja õnnetust. Samuti tuleb rõhutada, et rahvusvaheline õigus üldse ei tunne aegumise instituuti ning riigisisiseses seadusandluses ettenähtud aegumise sätteid ei saa vastandada rahvusvahelise õiguse normidele.

Seepärast ei tulene aegumise kohaldamine natslike kurjategijate suhtes rahvusvahelisest õigusest ning on sellega otse vastuolus.

Mis puutub objektiivsesse külge, siis määratakse inimsuse vastu suunatud kuritegude materiaalne sisu nende kuritegude objektidega. Selle objekti iseloomust, mille peatusime eespool, tuleneb ka kuriteo eesmärk, milleks on teatava inimgrupi hävitamine.

Kuritegusid, mis seisnevad küll inimeste massilises hävitamises, kuid mille eesmärgiks ei ole konkreetse inimeste grupi hävitamine, ei saa vaadelda kuritegudena inimsuse vastu. Nad kuuluvad teiste rahvusvaheliste kuritegude hulka. Nii on kuriteod rahu vastu seotud inimeste massilise hävitamisega sõjategevuse ebaõige pidamise tõttu. Sõjalised kuriteod seisnevad samuti inimeste sihitus massilises hävitamises, kuid nende eesmärgiks ei ole hävitada mingit konkreetset rahvus-, poliitilist või rassilist gruppi.

Seega määravad inimsuse vastu sooritatavate roimade iseloomu ründe objekt ja eesmärk.

Kuna nende roimade eesmärgiks on hävitada mingi teatav grupp inimesi, siis seisneb ka kuritegelik käitumine siin hävitamises ja inimgruppide orjastamises. Siia

kuuluvad ka kõik teised kuritegelikud käitumised, mis on suunatud inimõiguste vastu.

Kõige iseloomulikum inimsuse vastu suunatud kuritegudele on just see, et nad seisnevad teatavate elanikkonna gruppide hävitamises, röövimises ja igasuguste kriminaalkuritegude sooritamises nende vastu. See, et niisugust elanikkonna gruppi kui inimsuse vastu sooritatud kuritegude ründeobjekti iseloomustab inimeste kuulumine teatavasse rassi või rahvusesse, nagu eespool märkisime, on põhiline, kuid mitte ammendav. On teada, et hitlerlased juba ammu enne sõda õiendasid armutult arveid oma poliitiliste vaenlaste hulka kuuluvate kodanikega, nimelt saksa kommunistide ja sotsialistidega, Saksamaal endas.

Just oma poliitiliste vastaste likvideerimiseks olidki loodud surmalaagrid, kus hukkusid tuhanded antifašistid, kommunistliku ja teiste parteide liikmed. Tähtis on seejuures märkida, et tavaliselt ei huvitanud hitlerlasi konkreetne isik kui niisugune, vaid see, et ta kuulus mingisse teatud poliitilisse parteisse, kuna selle konkreetse isiku hävitamine ei olnud kurjategijate lõppeesmärgiks, vaid ainult vahendiks partei, s. t. terve isikute grupi hävitamisel.

Kurjategijate tegevus, mis oli suunatud teatavate poliitiliste gruppide hävitamisele, kuulub seega täiel määral inimsuse vastu suunatud kuritegude hulka.

Seega on inimsuse vastu suunatud kuritegude materiaalseks sisuks, nende objektiivseks küljeks, inimgruppide hävitamine. See sisaldab endas kõige erinevamate tegude keerulist süsteemi, mille iseloomulikuks jooneks on ebainimlikkus, julmus.

Selle roima objektiivne külg kujutab endast tegude süsteemi, kuhu kuulub nii teatavate gruppide füüsiline hävitamine, mis koosneb paljudest konkreetsetest deliktidest, kui ka teised teod, mida sooritati selleks, et lõpetada nende inimgruppide eksisteerimine. Nagu teame, kasutasid hitlerlased niisuguste inimgruppide hävitamiseks «teaduslikku» surmamist gaasikambrites, massilist mõrvamist, haigustega nakatamist, füüsilist väljakurnamist üle jõu käivaltel töödel jne. Füüsiline hävitamine kui tegevus, milles väljendub kuritegu inimsuse vastu, ei ole ühekordne, vaid koosneb konkreetsete tegude süsteemist, mis kogumis moodustab vaadeldava kuriteo objektiivse külje. On tähtis alla kriipsutada, et rassipoliitika, mida hitlerlased teostasid, rakendades inimsuse vastu koletuslikku süsteemi, ei piirdunud teatavate inimgruppide füüsilise hävitamisega.

Rahvusvaheliste sõjatribunalide statuutides, kus neid kuritegusid iseloomustatakse, räägitakse peale tapmist ja hävitamise ka orjastamisest, asumisele saatmisest ja teistest julmustest tsiiviilelanikkonna kallal. Need teisedki teod on lõpuks samuti suunatud niisuguste inimgruppide likvideerimisele.

Seega võib kokku võttes öelda, et inimsuse vastu suunatud kuritegude objektiivne külg väljendub kas teatavate inimgruppide füüsilises hävitamises või tegudes, mis on suunatud nende gruppide olemasolu likvideerimisele. Just nimelt sel põhjusel ongi need roimad suunatud mitte üksikisikute, vaid rahvaste vastu. Inimsuse vastu suunatud kuriteod on ohuks kogu inimkonnale ja on täie õigusega paigutatud rahvusvaheliste kuritegude liiki.

Nagu iga kriminaalkuriteo, nii on ka inimsuse vastu suunatud roimade puhul vaja kuriteo koosseisus kindlaks teha selle subjektiivne külg, s. t. isiku psüühiline suhtumine kuritegelikku käitumisse ja selle tagajärgedesse, või teiste sõnadega: tuleb tuvastada süü. Rahvusvaheliste sõjatribunalide statuudid ei sisalda otsest viidet süü võimalikele vormidele. Kuid lähtudes kuriteo koosseisu analüüsist selgub, et süü kui inimsuse vastu suunatud kuriteo koosseisu element võib esineda vaid tahtluse ning seejuures otsese tahtluse vormis. Niisuguse kuriteo subjektiivsed tunnused, nende sisu olemus välistab nende sooritamise võimaluse ettevaatamatusest. Põhilisemaks omapäraks on see, et niisugusel kuriteol on selgelt väljendatud eesmärk: teatavate elanikkonna gruppide hävitamine, kusjuures kuriteo motiiv on rassiline, rahvuslik, poliitiline ja usuline. Nende kuritegude sooritamisel on motiiv teo koosseisu oluliseks elemendiks.

Inimsuse vastu suunatud kuritegude käsitlemisel tuleb silmas pidada kaht peamist momenti: 1) nende kuritegude mõiste määratlemisel arvestati hitlerliku režiimi valitsemist kui konkreetset ajaloolist fakti, 2) haarab see mõiste kuritegude ringi, mis on suunatud kogu inimkonna huvide vastu. Siit järeldeb, et nende kuritegude eest vastutuse õiguslikuks aluseks ei ole mitte eri riikide kriminaalseadused, vaid rahvusvahelised kokkulepped. Fašistlike sõjaroimarite karistamatuse tingimustes ei osuta kodanlik teooria küllaldast tähelepanu võitlusele kuritegudega, mis on suunatud inimkonna vastu üldse, eriti aga sellise ohtliku kuriteoliigiga nagu kuriteod inimsuse vastu.

Nende kuritegude vastu võitlemise vajaduse ignoreerimine paljude kodanlike teoreetikute poolt väljendub ka hitlerlike sõjaroimarite rehabiliteerimises.

20. novembril 1964 tegi Saksa Föderatiivse Vabariigi valitsus teatavaks oma kavatsuse lõpetada 1965. aasta maiks natslike sõjaroimarite kohtulik jälitamine nende poolt sooritatud kuritegude aegumise tõttu.

Hitlerlaste kolefud kuriteod rahu ja inimsuse vastu, mis nõudsid miljonite ja miljonite inimeste elusid ning töid enesega kaasa ennekuulmatuid purustusi ja kannatusi, otsustas Saksa Föderatiivse Vabariigi valitsus võrdsustada tavaliste kriminaalkuritegudega ning rakendada nende suhtes Saksa Föderatiivses Vabariigis kehtivat 1871. aasta kriminaalkoodeksit, mis maksimaalse aegumistähtajana näeb ette 20 aastat. Oma sammu põhjendamiseks kinnitasid Bonni ametlikud ringkonnad, et enamik natslikest kurjategijatest olevat juba vastutusele võetud, uusi kurjategijaid olevat võimatu avastada ja et neid kuritegusid olevat raske uurida, kuna neist on möödunud hulk aega. Lõpuks olevat üldse vaieldav, kas võib karistada inimesi, kes sooritasid kuriteod palju aastaid tagasi.

Nõukogude valitsuse avalduses 24. detsembrist 1964 näidati täie selgusega, et sellel argumentatsioonil puudub igasugune poliitiline, juriidiline ja moraalne alus. Saksa Föderatiivses Vabariigis liiguvad käesoleva ajani vabaduses ja on karistamata tuhanded natslikud roimarid. Veel enam, paljud nimekad hitlerlased on riigi-aparaadis kõrgetel vastutavatel kohtadel, teenivad Bundesveeris ja politseis ning kohtu- ja prokuratuuriorganites, Saksa Föderatiivse Vabariigi valitsuse katsed asetada kahtluse alla natslike kurjategijate vastutusele võtmise õiguspärasus aegumise tõttu ei ole kooskõlas kaasaegse rahvusvahelise õiguse põhiseisukohtadega.

Maailma avaliku arvamuse võimsa protestilaine mõjul hääletasid Saksa Föderatiivse Vabariigi Bundestagi liikmed 1965. aasta märtsis selle poolt, et aegumise tähtaega tuleb arvestada mitte sõja lõppemise päevast, vaid SFV moodustamisest. Sellega määrati aegumise tähtajaks 31. det. 1969.

Bundestagis toimunud läbirääkimistele oli iseloomulikuks see, et hitlerlike sõjaroimarite karistamise küsimust arutati kui eranditult SFV sisemist asja. Lähtudes ajalehtede andmetest, näib, et sel puhul toimunud läbirääkimistel ei nimetatud üldse SFV rahvusvahelisi kohustusi, mis tal on sõjaroimarite karistamisel.

SFV-s kiputakse unustama, et just hitlerlik režiim ja fašistide kuriteod tõstsid rahva ette ülesande rakendada edasilükkamatuid abinõusid võitluses uute, varem mitte-eesinenud rünnete vastu rahvaste tsivilisatsiooni alustele, inimsuse vastu suunatud kuritegudega.

13. aprillil 1965 kirjutas Saksa Föderatiivse Vabariigi president alla Bundestagi poolt vastuvõetud seadusele «Aegumistähtsede arvestamisest kriminaalkuritegude eest vastutusele võtmisel», mis, nagu märkisime, pikendab natslike sõjaroimarite jälitamist formaalselt kuni 31. detsembrini 1969, s. t. umbes viie aasta võrra. Kuid see puudutab ainult isikuid, keda SFV seaduste järgi ähvardab eluaegne vangistus. Nagu näitab Lääne-Saksamaa justiitspraktika, on niisuguste isikute arv tegelikult tühine, võrreldes avastatud sõjaroimarite hulgaga. Kõik teised natslikud kurjategijad amnesteeritakse selle seaduse järgi.

Samal ajal esitati Bundestagi juriidilisele komisjonile veel üks seaduseelnõu, mis näeb ette avarad võimalused jälitamisest pääsemiseks ka neile kurjategijatele, keda

ähvardab eluaegne vanglakaristus. Nende kurjategijate vastutusest vabastamise motiividenä tuuakse ette süüaluse viibimist kuriteo sooritamise ajal «alluvuse olukorras», vajadust «täita oma ülema käske või korraldusi», «piiratud otsustamisõigust» jne., kuigi on teada, et rahvusvahelised sõjatribunalid taolised motiivid omal ajal kui alusetud tagasi lükkasid.

SFV-s vastuvõetud seadus ei ole midagi muud, kui katse õiglasest käitemaksumst päästa fašistlikke roimareid, kes on sooritanud kõige raskemaid kuritegusid rahu ja inimsuse vastu. Samal ajal on see seadus jäme silmakirjalikkus, katse viia eksiteele kõikide maailma maade ausaid inimesi, kes 1964. aasta novembris raevukalt protesteerisid SFV valitsuse otsuse vastu vabastada hitlerlikud röövlid vastutusest sooritatud kuritegude eest.

On täiesti ilmne, et 13. aprillil allakirjutatud seadus kajastab tendentsi julgustada neid jõude, kes loodavad revanšeerida hitlerliku Saksamaa purustamist. Ilmselt tahavad SFV juhtivad ringkonnad Lääne Saksamaa muuta kohaks, kus fašistid võiksid leida kindla varjupaiga rahvaste viha ja teenitud karistuse eest.

Nõukogude valitsus rõhutab oma 26. aprilli 1965. aasta avalduses, et vastavalt oma õigustele ja kohustustele võtab ta tarvitusele vajalikud abinõud natslike sõjaroimarite paljastamiseks ja karistamiseks. Ning teeb seda seni, kuni kõik nad on saanud õiglase karistuse.

Rahvusvahelises õiguses on välja kujunenud printsiibid, mis, nagu toonitatakse NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 4. märtsi 1965. aasta seadluses, leidsid oma väljenduse rahvusvaheliste sõjatribunalide statuudis ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee resolutsioonides. Teod, mis on märgitud Nürnbergi sõjatribunali statuudis § 6, kuuluvad rahvusvaheliste kuritegude hulka ning riigid on kohustatud karistama isikuid, kes on süüdi nende kuritegude sooritamises.

Hitlerlikud roimarid, kes tõukasid maailma Teise maailmasõja katastroofi ja valasid hulgaliselt inimeste verd, peavad kandma teenitud karistuse, vaatamata sellele, kus ja kui kaua nad end õigusemõistmise eest ka ei varjaks. Seda nõuab elementaarne õigus, seda nõuavad rahu kindlustamise huvid kogu maailmas.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Majanduse Instituut

Saabus toimetusse
5. VI 1965

Л. БАРКОВ

ПОНЯТИЕ И СОСТАВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ

Резюме

В основе неслыханных злодеяний, совершенных гитлеровцами в годы второй мировой войны, лежала человеконенавистническая расовая теория. Эта псевдонаучная теория о превосходстве арийской расы должна была служить оправданием притязаний немецкого фашизма на мировое господство. Еще до начала второй мировой войны нацистские лидеры стали открыто проповедовать и осуществлять на практике тщательно разработанную программу уничтожения так называемых неполноценных групп населения. Она послужила «теоретическим обоснованием» истребления миллионов людей.

Особенно жестоко гитлеровцы осуществляли идеи своей преступной расовой теории на оккупированной советской территории.

Неслыханные злодеяния фашистских захватчиков продиктовали необходимость разработки международно-правовых норм о наказуемости этих преступлений. Классификация международных преступлений, принятая Нюрнбергским, а затем Токийским уставами международных трибуналов и решениями Организации Объединенных Наций, признает три группы преступлений против человечества — преступления против мира, военные преступления и преступления против человечности. Определения этих преступлений утвердились не только вследствие необходимости дать соответствующую оценку тем чудовищным злодеяниям, которые были совершены германским фа-

шизмом, но и как стремление народов предупредить возможность совершения подобных преступлений в будущем.

Преступления против мира и военные преступления в своей основе признавались еще до начала второй мировой войны. Союзники антигитлеровской коалиции развили существовавшие ранее положения Гаагских и Женевских конвенций и на их базе с учетом практики второй мировой войны создали международные уголовно-правовые нормы о наказуемости преступлений против мира и военных преступлений. Но если во время создания этих норм можно было опираться на известные преобраны, сослаться на уже существующие правовые идеи таких норм, то в отношении группы международных деликтов, которая была названа преступлениями против человечности, сказать этого нельзя. Если преступная агрессия и преступные нарушения законов войны действительно были известны человечеству и довольно часто встречались на протяжении его истории, то преступления против человечности до появления фашистской системы с ее потрясшей цивилизацию человеконенавистнической расовой теорией не были известны миру. Этот вид преступлений фашизма и продиктовал необходимость создания особых правовых норм о наказуемости преступлений против человечности.

Правовая норма о преступлениях против человечности, принятая уставами международных трибуналов и решениями ООН, говорит о преступлениях, неизмеримо более опасных, чем те, которые издавна признаны наказуемыми национальными уголовно-правовыми системами. Характерная особенность преступлений против человечности состоит в том, что они охватывают различные противоправные и наказуемые деяния, посягающие на интересы всего человечества в лице определенной его группы людей, объединенных расовой, национальной, политической и иной общностью. В отличие от военных преступлений и преступлений против мира преступления против человечности совершались гитлеровцами не только во время войны, но и до ее начала и не только в отношении гражданского населения оккупированных стран, но и населения самой Германии. Общеизвестны бесчеловечные действия нацистов, в частности, в отношении немецких коммунистов, социалистов, евреев и других жителей Германии. Именно для их ликвидации фашисты еще до войны создали концентрационные лагеря смерти, в которых погибли тысячи ни в чем неповинных людей.

Наука права понимает под составом преступления совокупность всех объективных и субъективных элементов, которые согласно законам определяют конкретное общественно-опасное действие или бездействие. Теория международного права понимает под составом международных преступлений при всем их глубоком своеобразии то же, что понимается под этим и в национальном уголовном праве. Несмотря на всю сложность состава преступлений против человечности, юридический анализ этого состава должен быть сделан по общепринятому в науке уголовного права принципу — принципу расчленения на четыре группы признаков. Сюда относятся признаки, характеризующие: 1) объект преступления; 2) субъект преступления; 3) объективную сторону преступления и 4) субъективную сторону преступления. Такое разделение признаков состава преступлений против человечности значительно облегчит их теоретический анализ.

При изучении этого опасного вида международных преступлений следует иметь в виду два основных момента. Понятие преступлений против человечности определилось, во-первых, с учетом конкретных исторических фактов господства гитлеровского режима и, во-вторых, это понятие охватывает круг преступных действий, посягающих на интересы всего человечества. Отсюда вытекает, что правовым основанием ответственности за эти преступления являются не уголовные законы отдельных государств, а международные соглашения.

В условиях безнаказанности фашистских преступников в современном западном мире буржуазная теория и судебная практика не уделяют должного внимания проблемам борьбы с преступлениями против человечества вообще и с такими опасными видами этих преступлений, как преступления против человечности, в частности. Игнорирование борьбы с этими преступлениями осуществляется в общем плане реабилитации гитлеровских военных преступников.

Советский Союз и другие страны социализма, верные своей политике борьбы за мир и международную безопасность, своим договорным обязательствам, на деле ведут борьбу за строгое наказание военных преступников, рассматривая ее как одно из звеньев борьбы за мир во всем мире.

L. BARKOV

DER BEGRIFF UND DER BESTAND DER VERBRECHEN GEGEN DIE MENSCHLICHKEIT

Zusammenfassung

Den unerhörten Verbrechen der Nazis liegt ihre menschenfeindliche Theorie zu Grunde. Diese pseudowissenschaftliche Theorie der Überlegenheit der arischen Rasse sollte dem deutschen Faschismus in seinen Ansprüchen auf die Weltherrschaft als Rechtfertigung dienen. Schon vor Beginn des Zweiten Weltkrieges predigten die Naziführer diese Theorie öffentlich; sie gingen daran, ihr detailliert ausgearbeitetes Programm der Vernichtung sogenannter minderwertiger Bevölkerungsgruppen zu verwirklichen.

Indem die faschistischen Streitkräfte immer neue Staaten unterwarfen und sie der Willkür der Nazimachthaber übergaben, wurde die Bevölkerung dieser Staaten auf Grund des von den Nazis im voraus ausgearbeiteten Programmes zum Objekt der Vernichtung. Die von den Nazis ausgeklügelte Rassentheorie sollte als „theoretische Begründung“ der Vernichtung vieler Millionen Menschen dienen. Besonders grausam verwirklichten die Nazis die Ideen ihrer verbrecherischen Rassentheorie in den besetzten Gebieten der Sowjetunion.

Die unerhörten Missetaten der Nazis diktierten die Notwendigkeit der Erschaffung internationaler Rechtsnormen für die Bestrafung solcher Verbrechen. Die in den Statuten des Nürnberger und danach Tokioschen internationalen Gerichtshofes niedergelegte Klassifikation internationaler Verbrechen unterscheidet drei Gruppen von Verbrechen gegen die Menschlichkeit — Verbrechen gegen den Frieden, Kriegsverbrechen und Verbrechen gegen die Menschlichkeit. Die Definition dieser Verbrechen widerspiegelt nicht nur die Notwendigkeit der Verurteilung der von den faschistischen Eroberern begangenen unerhörten Grausamkeiten, sondern auch den Willen der Völker, der Möglichkeit einer Wiederholung derartiger Verbrechen in der Zukunft vorzubeugen.

Verbrechen gegen den Frieden und Kriegsverbrechen waren grundsätzlich schon vor dem Zweiten Weltkriege bekannt. Die Alliierten der Antihitlerkoalition arbeiteten die bereits vorhandenen Statuten der Haager und Genfer Konventionen weiter aus und schufen auf ihrer Basis mit Einbegriff der Erfahrungen des Zweiten Weltkrieges internationale kriminalrechtliche Normen der Strafbarkeit für Verbrechen gegen den Frieden und für Kriegsverbrechen. Konnte man aber zur Zeit der Schaffung dieser Normen vom Vorhandensein ihrer Prototypen sprechen und auf früher geäußerte Rechtsideen zur Schaffung solcher Normen hinweisen, so kann man das nicht in Bezug auf jene Gruppe internationaler Delikte sagen, die als Verbrechen gegen die Menschlichkeit benannt wurde. Waren die Begriffe „verbrecherische Aggression“ und „verbrecherische Verletzung des Rechtes der Kriegsführung“ bereits früher bekannt und wurden sie im Laufe der Geschichte auch öfters begangen, so waren Verbrechen gegen die Menschlichkeit vor dem Erscheinen des faschistischen Systems mit seiner die Zivilisation erschütternden menschenfeindlichen Rassentheorie noch unbekannt. Diese Art der unerhörten Naziverbrechen diktierte folglich die Notwendigkeit der Schaffung besonderer Rechtsnormen der Strafbarkeit für Verbrechen gegen die Menschlichkeit.

Die in den Statuten internationaler Gerichtshöfe und in den Beschlüssen der UNO enthaltene Rechtsnorm der Verbrechen gegen die Menschlichkeit befasst sich mit Verbrechen, die weit gefährlicher sind als diejenigen, die seit altersher nach nationalen kriminalrechtlichen Systemen für strafbar befunden werden. Die charakteristische Eigenart der Verbrechen gegen die Menschlichkeit besteht darin, dass diese Verbrechen verschiedenartige rechtswidrige und strafbare Handlungen einbegreifen, die auf die Interessen der ganzen Menschheit in Gestalt einer bestimmten, durch Rassenmerkmale, politische, nationale oder andere Merkmale kennzeichneten Menschengruppe Anschlag machen. Unterschiedlich von Verbrechen gegen den Frieden und von Kriegsverbrechen wurden Verbrechen gegen die Menschlichkeit von den Nazis nicht nur während des Krieges, sondern auch vor Kriegsausbruch, und nicht nur gegen die Bevölkerung besetzter Staaten, sondern auch gegen die Bevölkerung Deutschlands selbst begangen. Es ist allgemein bekannt, welche unmenschliche Taten die Nazis im besonderen gegen deutsche Kommunisten, Sozialisten, Juden und andere Einwohner Deutschlands begangen haben. Gerade zu ihrer Vernichtung errichteten die Nazis schon vor dem Kriege die KZ-Lager, wo tausende schuldlose Menschen ums Leben kamen.

Die Rechtswissenschaft versteht unter dem Bestand eines Verbrechens die Gesamtheit aller objektiven und subjektiven Elemente, die laut Gesetzes als gesellschafts-

gefährdende Tat oder Tatlosigkeit definiert werden. Die Theorie des Völkerrechts versteht unter dem Bestande internationaler Verbrechen bei ihrer ausgesprochenen Eigenart, dasselbe, wie das nationale Kriminalrecht. Ungeachtet des komplizierten Bestandes des Verbrechens gegen die Menschlichkeit muss seine juristische Analyse auf Grund des im Kriminalrecht allgemein anerkannten Prinzips durchgeführt werden, d. h. des Prinzips der Gliederung in vier Gruppen von Kennzeichen: 1. Kennzeichen des Objekts des Verbrechens; 2. Kennzeichen des Subjekts des Verbrechens; 3. Kennzeichen der objektiven Seite des Verbrechens; 4. Kennzeichen der subjektiven Seite des Verbrechens. Eine solche Gliederung der Kennzeichen des Bestandes der Verbrechen gegen die Menschlichkeit erleichtert wesentlich seine theoretische Analyse.

Beim Studium dieser gefährlichen Art internationaler Verbrechen sollten zwei Momente im Auge behalten werden. Der Begriff des Verbrechens gegen die Menschlichkeit ist mit Inbetrachtung konkreter historischer Tatsachen aus der Herrschaft des Naziregimes bestimmt worden, zweitens aber umfasst dieser Begriff einen Kreis von verbrecherischen Handlungen, die einen Anschlag gegen die Interessen der ganzen Menschheit bedeuten. Daraus folgt, dass nicht die Kriminalgesetze einzelner Staaten, sondern internationale Abkommen die rechtliche Grundlage der Verantwortlichkeit für diese Verbrechen darstellen.

Die Straflosigkeit der Naziverbrecher würde bedeuten, dass die bürgerliche Rechtstheorie und Rechtspflege den Problemen der Bekämpfung der Verbrechen gegen die Menschheit im allgemeinen, im besonderen aber solchen gefährlichen Arten dieser Verbrechen wie die Verbrechen gegen die Menschlichkeit, nicht die nötige Aufmerksamkeit widmen. Hand in Hand mit dem geflissentlichen Übersehen der Bekämpfung dieser Verbrechen geht im Westen ein Prozess der Rehabilitation der faschistischen Kriegsverbrecher vor sich.

Die Sowjetunion und die anderen sozialistischen Staaten, treu ihrer Politik des Kampfes um den Frieden und die internationale Sicherheit, treu ihren vertraglichen Verpflichtungen, verlangen die Bestrafung der Kriegsverbrecher, denn sie halten es für einen wichtigen Abschnitt im Kampf um den Weltfrieden.

*Institut für Ökonomie
der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 5. Juni 1965